

ÇOCUKLARLA İLGİLİ VE ÇOCUKLARLA BİRLİKTE YAPILAN ARAŞTIRMALARDA GÖZETİLECEK ETİK KURALLAR ETHICAL RESEARCH INVOLVING CHILDREN

Centre for Childne
and Young People
research, education, advocacy

 Southern Cross
University

Childwatch
INTERNATIONAL
RESEARCH NETWORK

unicef
Office of Research

UNIVERSITY
OTAGO

Te Whare Wānanga o Ōtago
NEW ZEALAND

Bu yayın Uluslararası Çocuk Merkezi tarafından yürütülen ve Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu tarafından desteklenen Çocuklarla Birlikte Daha Güçlü çalışması kapsamında hazırlanmıştır.

115 ÖRNEK DURUMLAR

ERIC'in temel amaçlarından biri de, çocukların ve gençlerin yer aldıkları araştırmaları şekillendiren öykülerin, deneyimlerin, etik meselelerin ve duyarlılıkların öğrenilmesi ve paylaşılmasıdır. Burada yer alan örnek durumlar, araştırmacıların kendi sözleriyle yaptıkları katkılardır ve amaçlanan da karşılaşabilecekleri daha zorlu ve tartışmalı etik konularda başka araştırmacılara yardımcı olmaktır. Çeşitli uluslararası bağlamdan ve farklı araştırma paradigmalarından derlenen bu örnek durumlar, etik düşüncüyü geliştirmede ve çocuklarla yapılan araştırmalarda etik uygulamaları iyileştirmede başvurulabilecek süreçlere ışık tutmak üzere kullanılmıştır. Araştırmacılardan beklenen, bu örnek durumları, kendi deneyimleri ve bağlamları çerçevesinde dikkate almalarıdır.

Örnek durum 10: Okuldaki ikilemler: Engelli çocukların kapsanmasını nasıl ve ne zaman desteklemeli?

Arka plan bağlamı:

Engelleri olan çocuklarla okulda yaptığımız etnografik çalışmada araştırma ekibimiz çocukların ve gençlerin marjinal konuma itildikleri, müfredattan, sosyal yaşamdan ve okulun genel etkinliklerinden dışlandıkları bir dizi durumu gözlemledi. Bu çalışmada engelleri olan yedi çocuğu ilkokuldan ortaokula geçiş yaparken izledik. Amacımız, bu çocukların okul deneyimlerinin öz benlik ve grup kimliği anlayışının gelişmesi üzerinde ne gibi etkileri olduğunun belirlenmesiydi. Aşağıda, dışlanma durumu ve bunun beraberinde getirdiği etik ikilemlerle ilgili bir örnek yer almaktadır.

Sam 13 yaşındadır. Gerçi dünyaya bakışı iyi anlaşılmamıştır ve eğitimine sağlanan finansman ve destek pek güvenilir olmamıştır, ancak kendisine takılan bir sürü isim vardır. ^{xxiii} Okumada iyidir, ancak okuldaki çalışmasının getirdiği sosyal durumları ve bunun çeşitli yönlerini kavramakta güçlük çekmektedir; strese girdiğinde öfkelenmektedir. Davranışları nedeniyle bir ilkokuldan atılmıştır ve daha sonra evinde eğitim almıştır. İyi niyetli bir öğretmen-müdür sayesinde ortaokula geçiş yapmadan önce bir sömestr kırsal alandaki küçük bir ilkokula devam etmiştir. Bu gözlemler yapıldığı sırada Sam üç aydır ortaokula devam etmekteydi.

Etik görev:

Sam sosyal bilgiler sınıfının önündeki koridordadır. Öğrenciler derse girmeden önce çantalarından ders kitaplarını çıkarıyorlar. Başta erkek çocuklar olmak üzere ortalık hayli gürültülü ve canlı. Erkek çocuklardan biri çantasından kitabını çıkarırken Sam'ı itiyor ve ona "geri zekalı" diyor. Sam çocuğa bağırarak karşılık veriyor. Belli ki çok sinirlendi. Sam sınıfa giriyor ve öğretmen kürsüsünün hemen yanında, ortadaki bir yere oturuyor. Sinirli ve işine odaklanamaz durumda. Yardımcı öğretmen o günkü dersin amacını öğrencilere anlatıyor, ama Sam bağırıp çağırarak öğretmene kendisini iten çocuğu şikayet ediyor. Öğretmen ona derse bakmasını söylüyor, ama Sam bir türlü sakinleşmiyor. Öğretmen böyle bir davranışın sınıfta hoş görülemeyeceğini söyleyip dersten çıkmasını istiyor. Sam öfkeyle sınıftan çıkıyor ve Öğrenim Destek Merkezine gidiyor.

Burada gündeme gelen sorular öğretmenin sınırları ve sorumlulukları ve çocuk karşısında yapılabileceklerle ilgilidir. Araştırmacı, böyle bir duruma nasıl ve ne ölçüde müdahale etmelidir? Sahada veri toplanırken ortaya çıkan zorlayıcı durumlarda araştırmacılara daha önce hazırlanmış olan araştırma protokolleri rehberlik edebilir (örneğin, genç kişi uygun yetişkinlerle konuşmaya teşvik edilebilir ya da bu işi onun adına araştırmacının yapması konusunda anlaşmaya varılabilir). Ancak, önceden hazırlıklı olmak her zaman arzu edilir bir şey olmakla birlikte, ortaya çıkabilecek her durum önceden öngörülemez ve bu örnek durumda olduğu gibi 'kervanı yolda dizmemizi' gerektirecek durumları hesaba katmamız gerekir.

Seçenekler:

Zorbalık, öğretmenler tarafından genellikle yeterince kavranamayan, gözlerden kaçırılan sinsi bir sorundur.

^{xxiii} Sam takma addir

Sam okuldaki akran grubunun bir parçası olmak için gerçekten çaba gösteriyordu ve bu "kusur" bağlantılı istismar kendisinin içerilmesi ve iyiliği önünde bir engel teşkil ediyordu. Öğretmen ise meseleyi yanlış anladı; Sam'ın sıkıntısı sınıftan dışlanması ve öğrenme fırsatından yoksun kalmasıyla sonuçlandı. Zorbalık ise öylece sürüp gitti, bir sorun olarak üzerine gidilmedi. Buna karşılık araştırmacının gözlemleri sonucunda öğretmenler zorbalığın Sam'ın öğrenmesi ve katılımı önünde bir engel olduğunu anlayabildiler. Araştırmacının önündeki seçenekler şunlardı:

- Hiçbir şey yapmamak (araştırmacı "duvardaki sinektir");
- Zorbalığın olduğu yerde müdahale etme (aracı olarak);
- Konuyu doğrudan öğretmenle konuşup onu durum hakkında bilgilendirmek;
- Konuyu doğrudan Sam'le konuşup bundan sonra girişimde bulunmak (ya da bulunmamak).

Yapılan tercihler:

Bu olaylardan sonra bir süre sınıfta bekledim ve sonra Sam'ı görmek üzere Destek Merkezine gittim. Kendisine maruz kaldığı zorbalık olayını bildirip bildirmeyeceğini sordum, ama bildirmemekte kararlıydı. Misillemeye uğrayacağından korktuğu için durumun öğretmene söylenmesini istemiyordu. Kimi çocuklar durumu öğrenebilirdi ve bu da onun akran grubuna kabul edilmesini zora sokabilirdi. Konuyu öğretmeniyle birlikte takip etmemenin ve zorbalığın sürüp gitmesinin Sam üzerindeki olumsuz etkileri üzerinde durduk. Araştırmacının sosyal bilgiler öğretmenini genel olarak bilgilendirmesini kabul etti, ancak isim verilmesi doğru olmayacaktı. Zorbalık okul koridorlarında sık ortaya çıkan bir durumdu ve kimi öğrencilerin okuldan bir şeyler öğrenmesini güçleştiriyordu. Sam ayrıca sosyal bilgiler öğretmenin bu durumu okuldaki diğer hocalarla paylaşmasına bir itirazı olmadığını ekledi.

Kendinize sorular/düşünceler:

Araştırmacının bu senaryodaki belirsizlikler içindeki rolü, araştırmacı kimliği ile gencin savunucusu kimliği arasındaki gelgitlerdir. Araştırmacının rolünü ve davranışını yönlendiren temel ilke gence karşı sorumluluğu ve birinci derecede hesap verebilirliğidir. Araştırmayı haklı kılacak olan kendi merakımızın giderilmesi değil (Munford & Sanders, 2001), çocukların ve gençlerin sağlayabilecekleri potansiyel yarardır ve bu senaryoda araştırmacı genç kişinin zararı ile yararı arasında denge kurmaktadır.

1. Bu senaryoda araştırmacının birincil rolü nedir? Araştırmacı şöyle yapabilir/olabilir:

- Davardaki sinek;
- Sam'le birlikte ya da o olmadan öğretmene bilgi verme ve/ya da öğretmenin yorumlarına, sorularına ya da özelemlerine yanıt verme;
- Sınıftaki başka bir öğretmen gibi davranma;
- Genç kişinin haklarına odaklanma ve bunları savunma.

2. Bu senaryoda araştırmacı (ki nötr değildir) tanıtım-savunu rolü üstlenir. Tanıtım-savunu rolü hangi koşullarda uygundur?

3. Çocuğa birinci derecede hesap verebilirlik nerede başlar? Bu akılda tutularak, bir araştırmacı olarak bu senaryoya yönelik tepkiniz ne olur? Aşağıdaki noktalar üzerinde düşünebilirsiniz:

- Zorbalık olayı sınıf dışında gerçekleştiğinde araştırmacı müdahale etmeli mi?
- Öğrencinin sınıftan çıkarılmasına yol açan durumlar konusunda öğretmene tavsiyelerde bulunmalı mı?
- Olaydan sonra öğrenciyle yeniden görüşüp olası çözümleri onunla konuşmak mı uygundur yoksa araştırmacının doğrudan doğruya öğretmene gidip onunla konuşması mı?

Referans

Munford, R., & Sanders, J. (2001). Interviewing children and their parents. In M. Tollich (Ed). *Research Ethics in Aotearoa Yeni Zelanda: Concepts, practice, critiques* (pp. 99-111). Auckland: Longman.

Katkıda bulunan: Jude MacArthur, Öğretim Görevlisi, Massey Üniversitesi Eğitim Enstitüsü, Palmerston North, Yeni Zelanda.

Örnek durum 11: Çocuklarla etiği tartışmak

Arka plan bağlamı:

Çocuklar üzerine ve çocuklarla birlikte yapılan araştırmalarda etik kılavuz arayışında çocukların kendileri önemli ortaklardır. Özellikle birtakım güç konular gündeme geldiğinde: örneğin, çocuk istismarına karşı mücadelede çocukların kendi görüşleriyle ilgili olarak Stichting Alexander (Hollanda) tarafından gerçekleştirilen Hollanda temelli bir araştırma projesinde olduğu gibi. Bu araştırmada önemli olduğunu düşündükleri etik kılavuzlar konusunda gençlerin görüşlerini aldık. Bir başka projede Çocuk Araştırma Grupları araştırma etiği bağlamında rol canlandırma işini üstlendiler. Amaç, çocuklara göre önem taşıyan etik kuralların tanımlanmasıydı. Çocuklar, bir araştırma ortamı söz konusu olduğunda kendilerine nasıl davranılması gerektiğini düşünürler?

Etik görev:

Çocuklarla etik konuları konuşmanın yollarını düşünürken ortaya çıkan bir dizi güçlükten söz ettik. Örneğin, hangi yöntemleri kullanacağız ve bu yöntemleri çocukların yaşlarına nasıl uyarlayacağız? Temayı nasıl sunabiliriz ve çocukların etikten ne kastedildiğini anlamalarını nasıl sağlayabiliriz? Bunun hakkında konuşmanın doğru zamanı nedir?

Yapılan tercihler:

İki yöntem geliştirdik. Birinci yöntem, Çocuk Araştırma Gruplarından çocuklarla birlikte geliştirildi. Çocukların kendilerinin araştırmacı ve araştırılan olarak roller üstlendikleri bir dizi küçük sahneleme yoluyla etik olan ve olmayan davranışların neler olabileceği tartışıldı. Bu yolla ve çocuklarla birlikte daha sonra sahiplenilmek üzere etik kurallar belirlendi. Bu yöntemin başarılı olduğu ortaya çıktı; çünkü çocuklara cazip gelen yanları vardır: bir senaryonun canlandırıldığını görmekte ve bakıp hangi davranışın iyi hangisinin kötü olduğunu söyleyebilmektedirler. Ayrıca eğlenceli de bulmaktadırlar. Yöntem onları düşünmeye yönlendirmekte, böylece daha önce geçilip gidilen meseleler daha fazla düşünülmektedir. Çocuklar kuralları kendileri de düşünebilirler; çünkü belirli bir kural ihlal edildiğinde nelerin olabileceğini düşünmektedirler.

Çalışma yöntemi:

1. İki çocuk grubun önünde bir sahne canlandırır. Görevleri bir kartta yazılı olarak kendilerine gösterilir, unu okuyarak belirli bir durumu canlandırır. İki çocuktan biri araştırmacı, diğeri de yanıtlayıcı rolünü üstlenecektir.

ISBN: 978-88-6522-023-8

Uluslararası Çocuk Merkezi
Bilkent Üniversitesi, Merkez Kampüs,
Kütüphane Binası, 06800 Bilkent / Ankara
Tel: +90 312 290 23 66
Faks: +90 312 266 46 78
e-mail:icc@icc.org.tr

www.icc.org.tr

Bu yayın Uluslararası Çocuk Merkezi tarafından yürütülen ve Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu tarafından desteklenen Çocuklarla Birlikte Daha Güçlü çalışması kapsamında hazırlanmıştır. Avrupa Birliği, yayının içeriği ile ilgili olarak herhangi bir sorumluluk veya yükümlülük kabul etmez.

